

KOPP MÁRIA–KOVÁCS MÓNIKA ERIKA: A MAGYAR NÉPESSÉG ÉLETMINŐSÉGE AZ EZREDFORDULÓN

(Semmelweis Kiadó, Budapest, 2006, 550 o.)

UZZOLI ANNAMÁRIA

A maga nemében egyedülálló könyvet vehet az olvasó a kezébe, hisz a több mint 500 oldalas kötet közel 50 szerzője önmagában is prezentálja a kutatási téma interdiszciplináris jellegét. Klinikai orvosok, pszichológusok, biológusok, szociológusok, sőt a matematika, a közgazdaságtan és az antropológia egy-egy képviselője is olyan vizsgálati eredményekkel, tapasztalatokkal, kutatási módszerekkel és tudományos szemlélettel szolgálnak, melyek közelebb vihetnek a hazai életminőség megértéséhez. Nemcsak az évtizedek óta rossz egészségi állapot és kedvezőtlen népmozgalmi helyzet, hanem a Magyarországon bekövetkezett társadalmi-gazdasági átalakulások is jelentős mértékben hatással voltak az életminőség változásaira. Ugyan a szerkesztők elkötelezik magukat az egészséggel összefüggő életminőség („health-related quality of life”) kutatása mellett, mégis nagyon sokszor az orvos- és természettudomány képviselői is igen komoly társadalmi problémákat és gazdasági összefüggéseket tárnak fel. Alapvetően ez az oka annak, hogy a földrajz- és a regionális tudomány művelői figyelmébe szeretném ajánlani jelen monográfiát.

Az emberi egészség és életminőség többdimenziós fogalom, bio-pszicho-szociális megközelítése egyre inkább elfogadottá válik a különböző tudományterületek és kutatási irányzatok részéről is. A kötet szerzői makro- (társadalmi) és mikro-szintű (réteg-specifikus) vizsgálataikban egyaránt törekednek a hazai életminőségre ható tényezők sokoldalú bemutatására, miközben spontán módon releváns területi különbségeket is bizonyítanak. Ha elfogadjuk az életminőség értelmezésében a társadalmi meghatározottság („szociális domén”) és a környezeti jellemzők („szociális és anyagi támogatás”; „funkcionális státusz”) hatását, akkor a magatartástudományi életminőség modellben egyben a területiség szerepét is hangsúlyozhatjuk.

A könyv szerkezeti felépítése a sok szerző ellenére is világos, áttekinthető: a fogalmi kérdések tárgyalásától kezdve a vizsgálati módszerek bemutatásán keresztül a reprezentatív egészségfelmérések eredményéig könnyen nyomon követhető az interdiszciplináris (magatartástudományi) életminőség modell elméleti és gyakorlati szempontok szerinti értelmezése. Az adatforrások gondosan dokumentáltak, a nemzetközi és hazai kutatási előzmények hiány nélkül felvonultattak, a pontos hivatkozások pedig segítik az érdeklődőket a további vizsgálódásokban. Különösen tetszik a minta-kérdőívek, illetve azok szakirodalmi alkalmazásának közlése. Nagyon jónak tartom, hogy az életminőséget befolyásoló jelenségek és események magyar-országi vizsgálata minden esetben kiegészül a nemzetközi vonatkozások rövid ismertetésével.

A több mint 12000 fős országos kérdőíves felmérés, a Hungarostudy 1988, 1995 és 2002 eredményei a magyar lakosság testi-lelki egészségi állapotának jelenlegi helyzetét és különbségeit, valamint az elmúlt években bekövetkező változásait mutatják be. Dicséretes, ahogy a szerkesztők a nyilván meglehetősen különböző stílusú szerzők munkáit egységesítették, mégis érintetlenül hagyva azok egyedi vonásait. Ez annak ismeretében érdem, hogy az írások többsége sokszerzős, akik ugyan különböző tudományterületek képviselői, mégis remekül együttműködtek, s ahogy a szerkesztők fogalmazznak, valódi tudományos iskolává szerveződtek. Feltehetőleg a könyvet nemcsak kutatók, hanem egyetemi/főiskolai hallgatók is gyakran használják majd, ezért formailag jól megoldott a szöveg tagolása és a szövegközi fontosabb egységek kiemelése.

A monográfia első fejezete az életminőség fogalmával és dimenzióival foglalkozik: többek között teszi ezt a „jóllét”, vagyis az életminőség pozitív oldaláról; vagy a pszichológiai, szociológiai és kulturális dimenziók mentén; vagy például az (egészség)tudományos szemlélet mellett helyet kap a laikus megítélések és a népegészségügyi menedzsment szerepének bemutatása is. Újszerű az életminőség idegéletteni vizsgálata és az életminőséggel kapcsolatos bioetikai vonatkozások értelmezése.

A második fejezet a Hungarostudy 2002 országos reprezentatív felmérés módszertanát mutatja be, majd a harmadik fejezet a demográfiai tényezők (nem, életkor) függvényében világítja meg a magyarországi életminőség sajátosságait. Kisebb kritikai észrevételként említeném, hogy több utalást vártam volna a felmérések eredményeinek területi vonatkozásairól, de hiányérzetemet pótolja ez a fejezet, hisz a különböző életminőség mutatók (is) rávilágítanak Magyarország társadalmi-gazdasági megosztottságára. Az eredmények közül megemlíteném, hogy életminőségüket legjobban a Vas, Győr-Moson-Sopron, Csongrád, Baranya; míg legrosszabban a Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves megyékben élők értékelték. Mind a depressziós tünetegyüttesben, mind a szorongás érzésében, mind pedig a vitális kimerültségben kirajzolódik egy összefüggő északkeleti térség (Nógrád, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg), ahol a lakosság az országos átlagokhoz képest jóval kedvezőlenebb mutatókkal bír. Összességében az ország keleti fele és a Dél-Dunántúl rosszabb, míg a Nyugat- és Közép-Dunántúl, illetve Budapest jobb megítélést kapott az életminőség vizsgált szempontjai alapján. Ha élünk az életminőség pozitív dimenziójával, akkor a „jóllét” összefüggően Vas, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom és Fejér megyében kap értelmezést.

Izgalmas a negyedik fejezet, amely az életmóddal is összefüggésben a pozitív/negatív magatartásformák életminőségre gyakorolt hatását elemzi. Jó, hogy nem csupán a veszélyeztető (öngyilkosság, alkohol abúzus, dohányzás), hanem az egészségvédő (koherencia, vallásosság, sport) magatartásformák is tárgyalásra kerülnek, hisz az utóbbiak teremthetnek lehetőségeket a magyar lakosság egészségi állapotának egészségminőségének javítására. Számomra a legérdekesebb rész a vallás, a spiritualitás szerepét elemezte: nemzetközi és hazai tapasztalatok alapján megállapítható, hogy a vallásgyakorlás kiemelt védőfaktor a társas támogatás és társadalmi kohézió erőssége szempontjából, mivel az utóbbiak bizonyítottan az egészség lelki védő tényezői.

Hasonló gondolatkört folytat az ötödik fejezet, amely különböző élethelyzetek (család, munka) és életesemények (munkanélküliség, rokkantság stb.) összefüggésében keres választ a hazai életminőség helyzetére. Különösen tetszett, amikor a társadalmi egyenlőtlenség és társadalmi tőke szerepe kvalitatív módszerekkel került kutatásra, méghozzá a szegénynegyedekben élő fiatalok romák gyermekvállalásának okai és következményei kapcsán. Hihetetlenül meggyőző volt, ahogy a közölt interjú-részletekből kiderült, hogy a felvilágosítás és megelőzés hiányában a fiatalok terhesség hogyan gerjeszti az egész életút folyamán a társadalmi kirekesztődés tényét, akadályozva meg a tanulást, a munkavállalást, egyáltalán a társadalmi felemelkedést.

Végül a hatodik fejezet teszi nyilvánvalóvá az egészséggel összefüggő életminőség fogalmát, hisz a krónikus betegségek (szív- és érrendszeri, daganatos, emésztő- és mozgásrendszeri stb.) vagy a depressziós tünetegyüttes és egyéb pszichiátriai zavarok kapcsolatát kutatja az életminőség alakulásában. Sajnos, itt igazán sok az összefüggés a magyar népesség rossz egészségi állapota és az összességében kedvezőtlen életminősége között. Szomorú, hogy a megromlott egészségi állapot nemcsak a fizikai, hanem a pszichés „jóllét” állapotát is megnyomorítja, amely legtöbbször szociális problémák gyűjtőterepe lesz. Ez visszafelé is igaz: az alacsony társadalmi státusz előbb vagy utóbb pszichoszomatikus megbetegedésekhez vezet.

A könyv megértette velem, hogy ha „csak” az egészséggel összefüggő életminőség hazai helyzetét vesszük figyelembe és azt elemezzük, akkor sem „csupán” egészségügyi kérdéstről és problémáról beszélünk. A kialakult helyzet megoldása és javítása legalább olyan összehangolt munkát igényel, mint amit e munka kapcsán néhány kutató és szakember képes volt megvalósítani. A tekintélyes ismeretanyagot felvonultató és szintetizáló monográfia a hazai életminőség komplex vizsgálatával, számos gondolatébresztő eredményével hasznos olvasmánya lesz az egészségkutatások iránt érdeklődő természet- és társadalomtudósok számára!

KÖNYVJELZŐ

Tér és Társadalom 20. évf. 2006/3. 109-158. p.